

**(OTKA K 49 677
Zárójelentés)**

Multikulturalizmus, identitás és integráció a magyar és a román történelemben a reformációtól a liberalizmusig

1. Részfeladat: Az erdélyi magyar és román reformáció európai kapcsolatai

Sikerült megszereznünk Szenci Molnár Albert zsolnárkönyvéről készült két román énekeskönyv kéziratának fotómásolatát a Kolozsvári Akadémiai Könyvtárból. A szövegek átírása folyamatban van. A magyar arisztokratáknak (Bethlen Miklós, Teleki Mihály) a román reformációban játszott szerepéről a MOL-ban sikerül feltárni újabb adatokat. J. H. Bisterfeld Geleji Katona Istvánhoz fűződő kapcsolatáról, valamint kettejük részvételéről Rákóczi 1644. évi hadjáratainak irodalmi előkészítésében szintén a MOL-ban és az MTA Könyvtárának kéziratárában tártunk fel újabb forrásokat. Mihai Halici kéziratban maradt magyar verseiről másolatot készítettünk a Kolozsvári Református Teológiai Fakultás Könyvtárában. Elért eredményeinket az OSZK-ban 2009. január 30-án szervezett *Biblia Philologica Hungarica* c. konferencián tartott előadásunkban mutattuk be.

2. Részfeladat: Kulturális protoantropológia (Utazók és hadvezérek a Kárpát-Dunajón)

A pályázatban vállalt *Rendhagyó nézetek a csángókról* című gyűjteményes kötetünk megjelent. A Marsili-kutatás terén a pályázatban felsorolt kéziratokról Bolognában sikerült másolatokat készítenünk. Nagy Levente az egyik legfontosabb magyar vonatkozású Marsili-iratot (*Epitome historica Regni Hungariae*) lefordította, és kiadásra kísérő tanulmánnyal, valamint jegyzetekkel előkészítette. A kézirat most keresi kiadóját. Ugyancsak e témában készített el Nagy Levente egy 30 íves monográfiát is (*Határok, vándorok, képek. A magyarokról és a románokról alkotott kép Luigi Ferdinando Marsili írásaiban*), melyet habilitációra adott be az ELTE BTK-n.

3. Részfeladat: A felvilágosult abszolutizmus integrációs törekvései

A témakörben a kívánt eredményeket a következőképpen értük el:

2a. Népszámlálás és felekezeti összeírások (1785–1790)

A hazai anyag emberileg elérhető részét sikerült feltárni, és Ernst V. Árpád bedolgozta az adatbázisba. A munka alapvető újszerűsége és eredménye, hogy immár nemcsak egy év adatsora válik ismertté, hanem három évé, az alapfelvétel és a két rektifikáció községe sorosan. Sajnos a bécsi levéltárakból egyelőre nem kerültek elő a községe soros határőrvidéki adatok, holott ilyenek lehetnek, mert összesítő számot ismerünk. Viszont olyan alapos selejtezést végeztek, hogy csak a véletlenben lehet bízni. Még egy kísérletet teszünk a nagyszebeni levéltárral, a nagyszebeni Történettudományi Intézet igazgatójával ugyanis a Magyar-Román Történész vegyesbizottsági munka során olyan munkakapcsolat épült ki, hogy immár a román félnek is érdeke lehet a közös munka, és a közös eredmény. Az pedig kifejezetten pozitív visszhangra számíthat, hogy kiadjuk az 1789-es görög katolikus összeírás eddig ismeretlen

anyagát. Kötetünk anyaga minden eddiginél teljesebb képet ad a 18. századi Erdély felekezeti és etnikai viszonyairól.

2b. Felvilágosodás és babonaság (Babona-ankét Erdélyben, 1789).

A kötet anyaga kiadásra kész, terjedelme mintegy 15 ív. Az előszó kiegészítéséhez még rövid nagyszabedű kutatásra van szükség. A kiadáshoz sajnos a német szövegek magyarra fordítására lehet szükség. A kötet a népi mentalitás eddig legizgalmasabb dokumentuma. Egyrészt az egyik legkorábbi bemutatása a korabeli hiedelmeknek, másrészt jelzi, hogy a lelkész értelmiségiek milyen mélyen tudtak behatolni a népi képzeletvilágba.

4. Részfeladat: A felvilágosodástól a romantikáig és liberalizmusig

A munkatervnek megfelelően a folytonosság és megszakítottság problémáját, amely történetírásunk egyik alapkérdése több megközelítésben vizsgáltuk. Elemeztük a történetírásunkban évtizedekig húzódó vitát, természetesen a korábnál nagyobb figyelmet fordítva a nyugati magyar történészek eredményeire. A vita anyaga kismonográfiává állt össze (Miskolczi Ambrus: *A felvilágosodás és a liberalizmus között. Folyamatosság vagy megszakítottság? Egy magyar történetészvita anatómiája*. Bp., Lucidus Kiadó, 2007. 129 l.). Ugyanakkor korábbi OTKA munkálataink eredményeit is összesítve a vita elemzésének eredményeit a magyar demokratikus kultúra első szintézisébe foglaltuk (Miskolczi Ambrus: *A magyar demokratikus kultúra „eredeti jellegzetességeiről” 1790–1849*. Bp., Napvilág Kiadó, 2006. 151 l.). A vitában egyértelműen a folytonosság mellett foglaltunk állást, de míg azt eddig inkább általánosságban hangoztatták, részben logikai érvekkel élve, részben pedig metaforikus kifejezésekkel érzékeltetve a felvilágosodás eszméinek továbbélését, munkánk eredménye az, hogy a folytonosságot demokratikus kultúránk paradigmatis formáinak felvázolásával, jellemzésével próbáltuk megjeleníteni. Nem követtük a kölcsönzött fogalmakkal való manipulálás gyakorlatát, hanem magából a történeti anyagból alakítottuk ki azokat. Álláspontunkat konkrét esettanulmánnyal is hitelesítettük (*Kossuth Eperjesen. Carlowsky Zsigmond és Greguss Mihály jogbölcselete*. Bp., Állami és Jogtudományi Kar, 2007. 82 l.)

Munkánkban központi helyet foglalt el a cigánykép megjelenítésének vizsgálata. A román irodalmi térben ugyanis ehhez kapcsolódva érhető tetten a folytonosság. Az eredmény szintén egy kismonográfia lett. (Miskolczi Ambrus: *Eposz és történelem. A Cigányiász avagy a cigánykép és az önkép megjelenítése a magyar és román irodalomban*. Bp., Lucidus Kiadó, 2008. 191 l.) A munka erénye a kulturális transzferek élő valóságának elemzése. Ugyanakkor meg kell valljam, hogy éppen a román felvilágosodás folytonossága volt az, ami szintén arra ösztönzött, hogy megkérdőjelezzem a magyar megszakítottság tézisének, és munkám eredményeképpen a magyar demokratikus kultúrára vonatkozó ismereteinket újrafogalmazzam. (Tudtommal nem is készült a munkámhoz hasonló összefoglaló jellegű munka a hazai történetírásban, míg nyugati magyar történészek már jelezték a folytonosságot.)

A pályázati főirány mellékterméke az ígért tanulmánykötet lett: Miskolczi Ambrus: *Mítoszok és ellenmítoszok között. Párbeszéd irodalommal és történelemmel*. Bp., Napkút Kiadó, 2008. 294 l.

A projekt társadalmi hasznosságáról szóló ígéretünket igazolja az, ahogy rendszeresen bemutattuk munkánk eredményeit a Magyar-Román Történészek Vegyesbizottságának ülészeit. Munkánk eredményei beépültek a román nyelv és irodalom szak reformjába is, egyik alapját alkotják a kulturális kapcsolatok tanulmányozását célzó mesterszaknak. Sikeresült

az oktatás és kutatás oly kívánatos összhangját is erőnknek megfelelően biztosítani, ugyanakkor elősegíteni a magyar és román történészek közötti dialógust.

Munkáinkról a következő ismertetések jelentek meg:

- Gy. Zs.: A felvilágosodás útján. *Magyar Nemzet*, 2008. ápr. 5. 35.
- Kerényi Ferenc: Irodalomtörténeti voks egy elhúzódo történészi vitában. (Miskolczy Ambrus két könyvéről.) *Forrás*, 2008. szeptember, 106–108.
- Niederhauser Emil. *Századok*, 142. 2008. 5. sz. 1305–1306.
- Vekerdi László: Miskolczy Ambrus Négyeskönyve. *Tiszatáj*, 2008. 10. 91–99.

Cigány-tárgyú munkánkról rövidesen a nagyváradi *Familia* közöl ismertetést.

Az OTKA időszakban megjelent kisebb dolgozataink:

1. Eposz és történelem. A *Cigányiász* és a román nemzeti projekt. *Pro minoritate*, 2005. nyár, 26–68.
2. Horn Ede zsidó identitása és annak ellentmondásai. *Szövegkönyv. Tanulmányok Kerényi Ferenc hatvanadik születésnapjára*. Szerk. Szilágyi Márton, Völgyesi Orsolya. Bp., Ráció Kiadó, 2005. 340–356.
3. A magyar-zsidó nemzeti identitástudat forrásvidékén Horn Edével a reformkorban. *Egyháztörténeti Szemle*, 2005. 2. sz. 8–58.
4. A nemzeti kérdés zátonyain 1848–1849-ben. *Conviețuirea – Együttélés*, 2005. 1–4. sz. 31–42.
5. Mire jó a mítosz? *Conviețuirea – Együttélés*, 2005. 1–4. sz. 119–146.
6. Egy elfeledett Kossuth-monográfia margójára. *Tiszatáj*, 2006. 2. sz. 69–79.
7. Miért éppen a cigányok? Önkép és cigánykép instrumentalizálása a „Cigányiász”-ban és magyar párhuzamai. *Holmi*, 2006. 2. sz. 173–192.
8. Elmaradt nyílt vita az utolsó magyar nemesi felkelésről. (Kossuth Lajos ismeretlen magánlevele Kisfaludy Sándor nyílt levelének ügyében) *Hadtörténelmi Közlemények*, 2006. 1. sz. 109–119.
9. „Was ist der Ungar?” Alternativen zum ungarischen Nationalcharakter? *Nation und Nationenbildung in Österreich-Ungarn 1848–1938. Prinzipien und Methoden*. Szerk. Endre Kiss, Justin Stagl. Wien, LIT verlag, 2006. 115–130.
10. Horn Ede pszichogramja. A nemzet- és emberiségkultusz dialektikájához. *Pro minoritate*, 2006. tavasz, 3–40.
11. Forradalom és nemzetiség (Modell és valóság). *Pro minoritate*, 2006. nyár–ősz, 90–126.
12. Kelet- és Közép-Európa francia tükörben. *Szomszédok világi. Kép, önkép és a másokról alkotott kép*. (Szerk. Klement Judit, Miskolczy Ambrus, Vári András. Bp., KSH Könyvtár és Levéltár, 2006. 53–88.
13. Az „ismeretlen“ Széchényi Ferenc „ismert” munkálata a Habsburg Birodalom hungarizálásáról. *Levéltári Közlemények*, 2006. 2. sz. 13–53.
14. A magyarországi román ortodoxok. *A keleti kereszténység Magyarországon*. Szerk. Doncsev Toso, Szőke Lajos. Bp., Lucidus Kiadó, 2007. 83–90. [Ordító sajtóhiba nélkül: *Conviețuirea*, 2006. 1–4. sz. 3–8.]
15. A *Cigányiász* boldogságtana és filozófiája. *Conviețuirea*, 2006. 1–4. sz. 88–101.
16. „... a zem sa nám pod nohami otvorila”. *Kapitoly z dejín Bratislavy*. Ed. Gábor Czocho. Bratislava, Kalligram, 2006. 372–410. [167. szlovák ford.]
17. Termékeny haragvások, avagy a Szabadság-óda „rejtélye” (Kazinczy Ferenc nyílt és rejtett dialógusa Batsányi Jánossal és Sipos Pállal). *Holmi*, 2007. 2. sz. 145–167.
18. Carlowszky Zsigmond természetjogi tanítása Eperjesen. *Európai szemmel. Tanulmányok Köpeczi Béla tiszteletére*. Szerk. Kalmár János. Bp., Universitas, 2007. 171–178.
19. Természetkultusz és cigánykép. Magyar és román párhuzamok. *Századok*, 2007. 3. sz. 761–780.
20. Kazinczy Ferenc eredetiségéről (Rousseau, Herder, Kant vonzásában) *Valóság*, 2008. 11. sz. 62–82.
21. A titkostársasági kultúra születése és kiteljesedése, parxyzmusa és felszámolása. *Múltunk*, 2008. 4. sz. 4–39.